

თეონა ჯალაღონია

**ევფემისტური ფრაგეოლოგიებისათვის
ქუთაისურ მეტყველებაში**
(ქართველოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის
მასალების მიხედვით)

ევფემიზმი ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს “კეთილად მეტყველებას”. ევფემიზმი სიტყვა ან გამოთქმაა, რომლითაც შეცვლილია სხვა თვალსაზრისით მიუღებელი, უხერხული სიტყვა ან გამოთქმა. ევფემიზაცია ანუ კეთილსიტყვაობა საზოგადოდ დამახასიათებელია კულტურული, მწიგნობრული საზოგადოებისათვის. ევფემიზმებით ცვლიან სინონიმურ ლექსემებს, რომლებიც, მოლაპარაკის აზრით, უტაქტო, უხეში ან უწესოა. ევფემისტურ გამოთქმებში ჭარბობს არა ობიექტური კანონზომიერება, არამედ საზოგადოების გარკვეულ წრეთა ინდივიდუალური გემოვნება. ევფემიზმის შერჩევას ამოსავალია სიტყვის ძირითადი მნიშვნელობა. თუ მომენტთან დაკავშირებით სიტყვა ან გამოთქმა მიჩნეულია უსიამოვნო, უხეში მეტყველების ნიმუშად, მაშინ დგება საჭიროება, რათა იგი შეიცვალოს უფრო ზრდილობიანით. ევფემიზმი მსმენელთან მიმართებისას ენის ფაქტის შინაარსის ერთგვარი შემსუბუქებაა, რათა სიტყვის პირდაპირმა მნიშვნელობამ უხერხულობა არ გამოიწვიოს.

ჩვენ მიერ საანალიზოდ წარმოდგენილ მასალაში, რომელიც ჩაწერილია აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართველური დიალექტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის (ამჟამად ქართველოლოგიის ცენტრის) თანამშრომელთა მიერ ქალაქ ქუთაისში, ხშირია ევფემისტური ფორმები წყევლა-გინების და სალანძღავ სიტყვებში. მათი ნაწილი ინდივიდის შემოქმედების ნაყოფია, ნაწილი ანეკდოტებიდან იღებს სათავეს, ნაწილი კი — ბიბლიიდან:

1. TviTsemoqmedebiTi evfemisturi gamoTqmebi

a) wyevlis formebsi:

magas Semoevlo yvavilebi zalaSi – გამოიყენება, როგორც წყევლის ფორმა და ნიშნავს სიკვდილის სურვებას, შეჭამა მთელი ქვეყანა, შვილო, ნეტა როდის daamSvenebS zalas – სიკვდილის სურვება.

b) evfemisturi gamoTqmebi lanZRva-ginebis formebsi საკმაოდ ხშირად გამოიყენება ქუთაისურ მეტყველებაში. მაგალითად:

ეტყობა შენ sxvenSi araferi gaqvs – ანუ: თავში არაფერი გაქვს, ნიშნავს: “გაუნათლებელი, უსწავლელი ხარ”.

daamtvrev Sen erT kalaTa kvercxebS (ირონიით) – არაფრის მაქნისი ხარ, ტყუილად ნუ ბაქიბუქობ.

თინას რძალი leRvis foTlebCacmuli dadis – თითქმის შიშველი დადის, კაი ბიჭია მაგის ქმარი, მარა ცოტა gastrolebze uyvars

siaruli“ – ანუ მექალთანეა.

შენ გენაცვალე, რატომ დადიხარ gamogdebuli melicioneriviT? – აჩაჩულ-დაჩაჩული, მოუწესრიგებელი ადამიანივით.

დაწყნარდი, თორე gamogifcqvni warbebs – დამუქრება. წარბების გამოფცქვნა ნიშნავს: ადგილი მიუჩინა, ჭკუა ასწავლა.

იმავე სემანტიკისაა ulvaSebis gaparsvac – ზედმეტი არ მოგივიდეს, თორე გაგპარსავენ უღვაშებს,

მე ვუთხარი, გაჩერდი, თორე gagisworeb galstuks-თქვა – დამუქრება: გცემ.

გინების მნიშვნელობით გვხვდება ფორმები: magis kargebi vamravle; eg keTileb moxnuli“, idi na xudoJestveni fakultet – ეს უკანასკნელი რუსული გინების აბრევიატურას წარმოადგენს.

2. anekdotidan momdinare formebi lanZRvis mniSvnelobiT.

ეტყობა, ბიჯო, შენ Romi midRemCi ar giWamia – მიუხვედრელი, შეუგნებელი. ანეკდოტი ეხება მეგრელსა და რაჭველს, რომლებიც მატარებლის კუპეში სხედან, შორი გზა აქვთ გასავლელი და მშივრები საჭმელს ამოიღებენ ჩანთიდან: მეგრელი – ღომს, რაჭველი – ქათამს. რაჭველი ეკითხება: რა გაჭმევთ მაგ ღომს? მეგრელი თავს იწონებს: ესაა საოცრება, გონებას ხსნის და მიტომაც ვართ ასეთი ჭკვიანებიო. რაჭველი ცოტას დაფიქრდება და თხოვს, გამასინჯეო, გაუცვლიან ერთმანეთს საჭმელს და დაიწყებენ ჭამას, ნახევარი ქათამი აქვს მეგრელს შეჭმული, რომ რაჭველი ეუბნება: დამიბრუნე ჩემი ქათამიო. მეგრელი პასუხობს: ხოხ, გაგეხსნა გონება?

3. quTaiselTa metyvelebaSi gvxdება lanZRva-ginebisa da wyevlis mniSvnelobis evfemisturi formebi, romelTa pirvelwyaro biblia da saxarebaa.

მაგალითად:

მაგენმა ganisvena wiaRsa Sina abraamisaTa – წყევლა სიკვდილის სურვებით, ირონიული დატვირთვით, რადგან აბრაამის წიაღში მხოლოდ მართალი და სპეტაკი ადამიანები განისვენებენ ბიბლიის მიხედვით.

მანდ არ მომიყვანოთ, თორემ agigeb wess – დამუქრება,

ჩემი ქმარი, რამდენი სახლიდან გავალ, იმდენი kurTxevas matnevs – ანუ: მაგინებს.

ჩემი მეუღლე, ეკლესიაშიც რომ მოვდივარ, მაშინაც კაი locva-kurTxevas matnevs, ისეთი უხეირო კაცია. dedis cxoneba // kurTxeva – ლანძღვა-გინება. დღეს გვხვდება ძირითადად ირონიული გაგებით: ისეთი ამბავი ატებსა, სულ deda ucxona მეზობლებს, პარლამენტში ერთმანეთს სულ mkvdari da cocxali ukurTxes (მასალები, 1994-2006).

მოცემული შესიტყვების სემანტიკურად პარალელური ფორმებია: mkvdrebis miwidan amoyvana, mkvdrebis miwaSi ar dayeneba (ar gaCereba): გიამ ისეთი დღე დამითია, mkvdrebi amomiyvana miwidan.

ჩემი მეზობლის ბიჭს გლახა სიმთვრალე აქ და გუშინ ვინცხაზე ისე იყო გაბრაზებული, mkvdrebi ar douyena miwaSi. უმეტესად გვხვდება დაქადნება-დამუქრების მნიშვნელობით.

თუკი ერიდებიან, პირდაპირ აღნიშნონ ვინმეს უმადღურება, ამბობენ: nu dayri margalitTa TqvenTa, შემოკლებული ფორმაა ფრაზისა nuca daufenT margalitsa Tqvensa winaSe RorTa – იესო ქრისტეს ერთ-ერთი ქადაგებიდან; (მათე 7,6), ძირითადად გვხვდება მრევლის მეტყველებაში.

გაუნათლებელი, ლაზღანდარა ადამიანის აღსანიშნავად იტყვიან: ძან ზრდილობიანია, სულ fsalmunebiT laparakobs; მოვიდა ჩვენი solomon brZeni – იგივე უჭკუო კაცი; ნუცას რძალი რაცხა wmindა wylis damlevia, ვიცი – ანუ უბატოსნო, მეძავი, ხელმრუდი; ეგონა მისი რძალი mama abramis batkani იყო, მარა კი გამოჩნდა მისი ბატკნობა – მოჩვენებითი, ჩუმჩუმელა ადამიანი.

შესაძლებელია, ბიბლიიდან და საეკლესიო ლექსიკიდან მომდინარე ზემოთ მოყვანილი გამოთქმების ევფემისტური ფორმით გამოყენება ათეისტური წლების ნაყოფი იყოს, ანუ, მათ დაკარგეს რელიგიური დატვირთვა და ირონიული ფორმით გვხვდება, როგორც სემანტიკურად დაცლილი ფრაზა. ისე როგორც გამოთქმები: eSmakis fexi, eSmakuna, eSmakunebi uxtis TvalebSi – აქ ეშმაკის, როგორც ბოროტი სულის, არსი შეცვლილია და მოცემულ გამოთქმებში „ანცის, მოუსვენრის“ მნიშვნელობით გამოიყენება.

დასასრულს შეიძლება ითქვას, რომ იუმორული ირონია ზოგადად დამახასიათებელია ქუთაისური მეტყველებისათვის, რაც მას ერთგვარ მომხიბვლელობას სძენს.

damowmebuli literatura da wyaroebi

1. xaWapuriZe, 2018 – 1. xaWapuriZe, qarTveli marTlmadidebeli mrevlis metyveleba, quTaisi, 2018.

masalebi, 1994-2006 – akaki wereTlis saxelmwifo universitetis qarTveluri dialeqtologiis samecniero-kvleviTi institutis (amJamad qarTvelologiis samecniero-kvleviTi centris) dialeqturi masalebi, 1994-2006.

TEONA JALAGONIA

EUPHEMIST PHRASEOLOGY IN KUTAISI SPEECH (ACCORDING TO THE MATERIALS OF THE SCIENTIFIC RESEARCH CENTER OF KARTVELOLOGY)

We have analyzed the material presented by the Kartvelian Dialectology Institute in the city of Kutaisi, Euphemisms are often found in curse, scourging and swearing forms.

Part of them is the fruit of the creativity of the individual, part of which is derived from the anecdotes and the other from the Bible:

1. Self-creative ephemerical expressions

A) Curse forms: „It's up to the flowers in the mall“, „To decorate a sitting room“, Used as a curse form and means a desire to die.

B) Euphemistic expressions of swearing forms are often used in Kutaisi's speech: “You have nothing in the attic“ that you have nothing in your mind, means you are illiterate and unknowable. “You will throw one basket of eggs“ , you are nothing. “Nalm down“, otherwise you will have to bend the eyebrows- Threatening. “The eyebrows were exposed“ - he gave a place, taught cheeks. The same meaning occurs in words: “Shaving of the mustache“, “straightening the tie”.

In the sense of swearing forms are found: “I'm fine with my mother's mother“.

2. Forms derived from the jokes in the sense of cursing.

“You have never eaten Romi“-You are unaware, unaware.

3. We are cursed by the words of Kutaisi, and euphemistic forms of the importance of the cube. Their first source is the Bible and the Gospel.

“Give you a rule“ –threatening. “Happy blessings“ –swearing. “Mother's salvation“ –a blessing, If they are avoided, let's express their gratitude, they say: “Do not bury your pearls“ -Solomon Wise.

“A stupid man“ –“ Father Abram's lamb“ - False, silent people...

It is possible to be the fruit of atheist years using the euphemistic form of the above-mentioned expressions from the Bible and the ecclesiastical verse. They have lost their religious and ironic form as a semantically empty phrase.

Finally, it is said that humorous irony is generally characteristic for Kutaisi's speech which makes it a bit charming.